

Acharé Mot - 'Na de dood' & Kedosjiem - 'Heiligen' 5786.

Leviticus - Wajikrá 16:1-18:30; 19:1-20:27.

Ezechiël 22:1-19 & Amos 9:7:15 & Marcus 12:28-34.

Deze week hebben we een dubbele parasja, maar ik probeer u mee te nemen in één onderdeel van Kedosjiem.

Heb uw naaste lief als u zelf.

De parasja Kedosjiem is een deel van Wajikrá /Leviticus, die theologen de 'Heiligheids code' noemen – het woord Heilig komt er heel vaak in voor - . Het zijn merendeels voorschriften over de precieze manier om offers te brengen, hoe priesters zuiver moeten zijn door zich te onthouden van allerlei als onrein beschouwde zaken, regels over al dan niet geoorloofde seksuele omgang.

Zuiverheid, volmaaktheid in uiterlijk en innerlijk waren vereist om de band tussen de Eeuwige en het volk niet te verstoren, om goedgunstigheid en voorspoed te houden of te bevorderen en tegenslag en ramp te vermijden.

Het hoogtepunt van de Heiligheids code is te vinden in hoofdstuk 19, waar een groot aantal voorschriften ethisch van aard zijn. De rituele voorschriften zijn grotendeels in onbruik geraakt en hun ingewikkelde karakter geven hoogstens nog aanleiding tot discussie en filosoferen over concepten als offer, heelheid en de achterliggende motivatie, op zich heel belangwekkend.

Maar de voorschriften van hoofdstuk 19 spreken ons nog steeds aan. Ze leggen de bodem voor de principes van menselijke omgang en iets wat wij rechtvaardigheid en beschaving noemen.

Die voorschriften na te komen behoort ook tot de opgave een heilig volk te zijn.

Van al die voorschriften is de meest bekende: Heb uw naaste lief als uzelf. Deze woorden worden door de gemiddelde burger meestal aan Jeshua toegeschreven. Het is ook niet één van de tien geboden, zoals velen wel denken.

“Lev.19:18: *Gij zult u niet wreken, noch toorn behouden tegen de kinderen van uw volk; maar gij zult uw naaste liefhebben als uzelf; Ik ben de Eeuwige!*” Zo luidt het volledige vers.

‘Heb uw naaste lief als uzelf’. Het wordt wel de ‘Gulden regel’ genoemd, die in vele ander religies en levensbeschouwingen en ook in de filosofie voorkomt.

Hij is ook verwoord door Rabbi Hillel (Talmud Shabbat 31a): En tevens een geliefde uitspraak van mijn eigen vader; ‘Wat u vreselijk vindt als het u gebeurt, doe dat een ander niet aan; dat is de hele Torah. De rest is commentaar. Ga heen en leer!’ Let wel, in dat staartje ‘Ga en leer’ zit nog wel een licht te onderschatten boodschap.

‘Heb uw naaste lief als uzelf’; het statement in Leviticus staat als een monument van menselijke ethische ontwikkeling overeind. En toch – en beter misschien: daarom – roept het wezenlijke vragen op: Tot wie is het gebod gericht?

Wie is de naaste? Wat is liefhebben? Wat heeft de Eeuwige ermee te maken, die zich na het gebod onmiddellijk poneert: ‘Ik ben de Eeuwige’?

Tot wie richt het gebod zich?

Het antwoord lijkt eenvoudig: het is geschreven in de Torah, dus het richt zich tot de Joden.

Natuurlijk komt de Gulden Regel in een aantal vormen in andere religies ook voor. In het Boeddhisme, het Hindoeïsme, de Islam, maar ook b.v. in de spiritualiteit van Indianen is het te vinden, het voorschrift de ander even goed te behandelen als jezelf behandeld wil worden of hem geen lijden te bezorgen, dat jezelf ook niet wil. Achter alle veelkleurige en soms heftige verschillen tussen religies en levensovertuigingen ligt toch een besef van broederschap van het mensdom en de eenheid van het leven.

Is nu het ‘Heb uw naaste lief als uzelf’ van Leviticus een expressie van deze diepere religieus-ethische kern, die het mensdom in zijn beste momenten bezielt? Ja, maar het gaat verder: het is de Joodse uitdrukking ervan en die zullen we dus verder moeten onderzoeken.

*Hillel gaf zijn uitspraak als antwoord op de vraag van een niet-Jood of hij de Torah kon uitleggen in de tijd dat hij op een been kon staan. Eerder was de vreemdeling met zijn niet van spottend onthult vraag bij de strenge en ongeduldige meester Sjammai gekomen. Die had hem boos met zijn maatstok weggejaagd van het leerhuis ook wel vertaald als ‘bouwmerk’ waarin hij bezig was. Ook Hillel stond hem te woord. Of hij inderdaad op een been heeft gestaan vermeldt het verhaal niet, maar wel zijn beroemde antwoord, met de toevoeging: Ga heen en leer.

Dat ‘ga heen en leer’ gold voor de niet-Jood en voor de Joden toen en nu.

Het antwoord op de vraag: ‘Heb uw naaste lief als uzelf’ zich ook richt tot de niet-Joden zou dus kunnen luiden: ja, het richt zich op de Joodse wijze tot alle niet-Joden, die op de Joodse manier zich verder willen verdiepen in de inhoud van dit gebod en het gedachtegoed en de praxis - praktijk van de Joodse geloofsgemeenschap.

Ook Jeshua ziet in het gebod de naaste lief te hebben als jezelf, als de kern van de Torah, zie b.v. Mattheüs 22: 39.

Het wordt bezegeld door Paulus, die in zijn brief aan de Romeinen (13:9) zegt:

‘*Pleeg geen overspel, pleeg geen moord, steel niet, zet uw zinnen niet op wat van een ander is*’ – deze en alle andere geboden worden samengevat in deze ene uitspraak: ‘Heb uw naaste lief als uzelf.’

Hiermee heeft de apostel dit kerngebod als het ware uit het Joodse geloofsgoed getild en aan de niet-Joden van het Romeinse rijk geschonken en daarmee tevens aan de mensheid van toen en nu. Tegelijk heeft hij het daarmee losgemaakt uit de context van het commentaar van de Joodse wereld. Voor Paulus verviel met de vervulling van het naastenliefde-gebod de rest van de Joodse wet - Torah voor de 'heidense wereld': (Rom. 13:8) *'Wees elkaar niets schuldig, behalve liefde, want wie de ander liefheeft, heeft de gehele wet vervuld.'*

Waarschijnlijk geloofde Paulus al in de messiaanse eindtijd te leven, waarin volgens sommige wijzen de wet zou zijn vervallen, echter de wet - Torah is universeel en eeuwig geldend. Hoe universeel in het Christendom het gebod ook is opgevat, men heeft het in alle eeuwen nauwelijks betrokken op de Joodse medemens.

Hillel was met zijn uitspraak aan de niet-Jood bij wijze van spreken een Joods voorbeeld van de liefde voor alle mensen. Het voorschrift is als het ware de hoeksteen van een universele tolerantie, die naar de hele mensheid doorgetrokken kan worden. We volgen de oproep van Hillel – ga heen en leer - en komen bij de volgende vraag:

Wie is mijn naaste?

In de rabbijnse traditie is het tot in de 19e eeuw eigenlijk vanzelfsprekend geweest, wie die naaste was: de medejood. En sommigen zoals Maimonides zeiden zelfs: de goede Jood, de vrome, miswot - geboden in acht nemende volksgenoot. Ze wijzen dan op de eerste zin van het bijbelvers:

"Gij zult u niet wreken, noch toorn behouden tegen de kinderen van uw volk" en zeggen dan dat de naaste uit het tweede deel van de zin een synoniem is voor die 'kinderen van uw volk'

Met evenveel recht kan echter gesteld worden dat het twee groepen betreft: 'kinderen van uw volk' en de 'naasten', de 're'a', een term die in andere contexten (b.v. Ex.11:2) ook zelfs niet-Joden kan aanduiden.

De term 'naaste', 're'a' blijft onduidelijk.

Maar wat gebeurt er als we even verderop kijken naar de passage, waar met dezelfde termen wordt geboden de vreemdeling, de 'ger' lief te hebben als jezelf? (Lev. 19:34):

'De vreemdeling, die als vreemdeling bij u verkeert, zal onder u zijn als een ingeborene van u; gij zult hem liefhebben als uzelf; want gij zijt vreemdelingen geweest in Egypteland; Ik ben de Eeuwige, uw God!'

De 'ger', de vreemdeling, vanuit deze passage slaat terug op de betekenis van naaste.

Deze twee bepalingen bij elkaar, het gebod de naaste lief te hebben en de vreemdeling, maken het ontwijfelbaar dat het naastenliefde-gebod op alle mensen betrekking heeft. Ze wijzen op een ethiek, die uitgaat boven de Joodse wet.

Om de ethiek van Leviticus en ethiek in meer algemene zin te begrijpen, kun je wijzen naar de passage die opgeeft waarom men de vreemdeling lief te hebben: het is omdat zij als vreemdeling iets gemeenschappelijk hebben met de bewoners – de kinderen van Israël - temidden waarvan zij leven: ook die bewoners zijn vreemdeling geweest – in Egypte - en dat zijn ze niet vergeten. Het gemeenschappelijke met de vreemdeling – het besef van vreemdelingschap - is iets dat nu juist niet universeel met alle mensen wordt gedeeld.

De vreemdeling herinnert mij eraan, dat ik ook het vreemdelingschap nog in mij draag.

De betekenisvlug van Leviticus 19:34 straalt terug uit naar Leviticus 19:18 en haalt de naaste juist uit zijn anonieme universaliteit naar de concreetheid. De naaste duikt naast mij op als een unieke figuur, die mij vreemd is, die anders is in taal, cultuur en geschiedenis.

En tegelijk confronteert hij mij met mijn eigen vreemdheid aan mijzelf, mijn eigen ballingschap.

Deze uitleg put uit het gedachtegoed van de Frans-Joodse filosoof Emmanuel Levinas, waarin de ander niet een deeltje is van een afgeronde homogene totaliteit, die gelijk is aan wat ik voel en denk, maar juist de volstrekt andere, die mij confronteert met de oneindigheid van zijn ander zijn.

Martin Buber vertaalt: Heb uw naaste lief, *want hij is als uzelf*. Hoe is dat te rijmen met deze uitleg?

Zijn vertaling verwijst ongetwijfeld naar de grote sprong die de mens maakt als hij zich kan verplaatsen in een ander, de sprong van de empathie - het meevoelen met de ander.

Het gaat dan niet om een zomaar aannemen, dat de ander precies hetzelfde is als ik. In de ontmoeting staat de ander, de naaste, tegenover mij en in de tussenruimte tussen mij en hem kan de relatie gebeuren.

Juist dat 'tegenover', is verwant aan de vreemdheid, die de medemens als naaste en als vreemdeling voor mij heeft.

Juist hierin wist Jeshua op een unieke manier zich naast de ander 'de naaste' te verplaatsen en met hem en haar mee te voelen en te leven. Mogen we daarin ook proberen navolgers te zijn in de sporen van Jeshua, zoals de Eeuwige dat van ons vraagt, juist in deze tijd van verwarring roept dit ons op tot barmhartigheid en niet tot onbezonnenheid waar het de naaste betreft, maar wel mogen we en moeten we onderscheiden dat we ons nuchter gedragen en niet de vijand omarmen die in ons 'gezin' binnendringt om te vernietigen wat ons dierbaar is.

*De geleerden rabbi Hillel en rabbi Sjammai leefden aan het begin van onze jaartelling in Jeruzalem en waren leiders van de twee belangrijkste rabbijnse leerscholen en traditie overdragers van dat moment.

Bron: Rob Cassuto, met bewerking en aanvulling en gedachten van myself.

Shabbat Shalom. *Rinze.*